

2. Книга дня – Сергій Жадан «Життя Марії». URL: <https://kl.informator.ua/2022/05/09/knyga-dnya-sergij-zhadan-zhyttya-mariyi-5-virshiv-pro-lyubov-ta-vijnu/> (дата звернення: 25.10.2024)
3. Тараненко К. В. Прагматичний потенціал антонімії української мови: монографія. Дніпро : УМСФ. 2017. 152 с.

КОНЦЕПТ «УКРАЇНА» В ПОЕЗІЇ ПАВЛА ВИШЕБАБИ

Анастасія Киця

*магістрантка кафедри української і
слов'янської філології та журналістики,
Херсонський державний університет
E-mail: anastasiakica859@gmail.com*

Концепти є основними будівельними блоками мислення, що дозволяють людям структурувати наявні відомості, інтерпретувати нову інформацію та створювати нові знання, поєднуючи існуючі концептуальні одиниці. У формі концептів людина не лише зберігає інформацію, але й структурує та інтерпретує її для кращого розуміння світу. Кожен концепт пов'язаний із певною сферою діяльності або досвіду, відображаючи основні ознаки та значення предмета, явища або ідеї, з якими стикається людина.

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «концепт», науковиця О. Цьмух зробила висновок, що концепт – це «оперативна одиниця свідомості, ментальне утворення, що має образний та емоційнооцінний потенціал, етнокультурну специфіку, і є базовою одиницею універсального предметного коду людини» [4, с. 329]. У нашому розумінні концепти – це абстракції, засновані на узагальненні досвіду. Вони не завжди мають конкретне фізичне втілення, але відображають сутність і значення предметів, явищ чи процесів.

Концепт «Україна» в художній творчості українських митців є складником мовної картини світу більшості з них, оскільки це зумовлюється етноментальним чинником. І. Хоменська відзначає: «Етноцентричне наповнення концепту УКРАЇНА нерозривно пов'язане з особливостями ментальності народу, оскільки в національно-культурних вербальних стереотипах найбільш повно відображено особливості сприймання світу певним етносом. Національно-специфічні відчуття, матеріалізуючись у тканині мови, породжують особливу для кожної мови субстанцію, тобто відображене в мовних формах етнічно зумовлене осмислення й оцінювання зовнішнього світу» [3, с. 236-237]. Поезія військовослужбовців Збройних Сил України заслуговує на окрему увагу в аналізі мовного концепту «Україна», оскільки їхнє ставлення до рідної країни вирізняється особливою патріотичною силою, що знаходить своє лінгвістичне вираження в поетичних рядках.

Концепт «Україна» є стрижневим у збірці віршів «Тільки не пиши мені про війну» Павла Вишебаби, вихідця з Донеччини, військовослужбовця ЗСУ, який

цього року диктував Всеукраїнський радіодиктант національної єдності. О. Гальчук характеризує цю збірку як «приклад комбатантської літератури, де тема “людина і війна”, **по-перше**, *пропущена крізь призму автобіографічного*; **по-друге**, *примножується проблематикою національного й особистісного самовизначення, “філософією національного чину”*; **по-третє**, *корелює з інтелектуальним і культурним досвідом автора, тобто отримує і “книжні” маркери*. У результаті в книзі оприявлений новий тип героїчного як художнього модусу та поведінкового принципу ліричного героя і як авторської позиції» [2, с. 22]. Тобто військовий досвід автора впливає на сприйняття ним рідної Батьківщини.

Із концептом «Україна», починаючи з 2014 року, коли російські окупаційні війська вторглися на Донеччину, Павло Вишебаба пов’язує війну і боротьбу за рідний край: *«Український світанок зійде над Донецьким кряжем, / хтось із нас неодмінно до ночі в цю землю ляже. / Тільки думка майне, як заправиш в ріжок набої, / що ти жив, як простий чоловік, а помреш, як воїн»* [1, с. 17]. Мовомислення письменника щодо України оприявнює зв’язок із концептами «земля», «війна», «Донеччина». Війна стає частиною життя звичайного українця, якому доводиться перетворюватися в героя, в борця, в воїна.

У розумінні поетом концепту «Україна» є також протиставлення «**своє-чуже**», що яскраво відображено в поетичному тексті «Доньці»: *«Запроси в Україну до нас гостей, / всіх, кого зустринеши на чужині, / ми покажемо кожному по війні, / як ми вдячні за спокій своїх дітей»* [1, с. 15]. Поет чужиною вважає все, що не є українським. І хоч семантика цих рядків відтворює вдячність українця зарубіжним країнам за прихисток своїх співвітчизників під час війни, все одно відчувається протиставлення свого (рідного) і чужого.

Християнські мотиви у збірці «Тільки не пиши мені про війну» також просякнуті війною, тому концепт «Україна» в поетичному тексті «Зірка» переростає в значення «народ»: *«Хоч Ірода військо стокриле / ширяє з брудним батогом, / під захистом вищої сили / Народ ся рождає, славімо його»* [1, с. 85]. Іродом тут названо ворога України – російську федерацію, а народ, який бореться з цим ворогом і відроджується – це і є Україна. Автор асоціює зірку з небесним вогнем, який також може означати збиті снаряди, волхвами з дарами тут стають волонтери, а вищою силою, яка в останній строфі постає в ранах, крові, сльозах і муках, є сам український народ.

Східна Україна, яка потерпала від війни з 2014 року, для Павла Вишебаби є продовженням концепту «Україна». Зокрема, Краматорськ під пером поета постає своїм-рідним: *«Все, що трапилось в Краматорську, залишиться там, / Із чужинським статусом не пробуї зайти в наш храм»* [1, с. 48]. Під нашим храмом розуміється рідний край, а чужинський статус – це, вочевидь, російські окупанти та колаборанти, з якими ведеться боротьба. Автор возвеличує Краматорськ: *«Український Лас-Вегас за ліком втрачених мрій, / Краматорськ назавжди залишає в програмі збій. / І куди не тікай, він лишається у тобі / як бажання програти найбільш вирішальний бій»* [1, с. 48]. Як частина України, як частина рідного краю, одне українське місто стає частиною самої людини, яка там народилась і не просто любить це місто, а змагається за його волю.

Також фреймом концепту «Україна» постає українська мова як невід’ємна частка держави і народу. Крізь призму війни звучить голос героїв: «Якщо, як і ми, ти весело й непохитно / читаєш це українською, значить ми бились гідно» [1, с. 13]. Мова виконує не лише комунікативну функцію, але й слугує основою національної ідентичності, прагненням до котрої відзначається сьогодення української дійсності. Тому можливість спілкуватися, читати, думати рідною мовою – це ознака перемоги у війні проти росії. Таким чином, українська мова як фрейм концепту «Україна» є не лише засобом комунікації, а й елементом самосвідомості, що підкреслює зв’язок з національними цінностями та спадщиною України.

Отже, у поетичних текстах Павла Вишебаби концепт «Україна» виражає семантику протиставлення «своє-чуже», боротьбу проти Ірода, воскресіння рідного народу, малу Батьківщину як частину особистості людини, українську мову як чинник перемоги України.

Список використаних джерел:

1. Вишебаба П. Тільки не пиши мені про війну / вид. 2-ге, доповн. Київ : Видавництво Однієї Книги, 2023. 120 с.
2. Гальчук О. Провідні мотиви й образи поетичної книги Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції: збірник наукових праць (філологічні науки)*. 2023. № 22. С. 15-23.
3. Хоменська І. Вербалізація концепту УКРАЇНА в українському художньому дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2016. 281 с.
4. Цьмух О. Поняття «концепт» у сучасному лінгвістичному дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 326-330.

ВІД СТИГМАТИЗАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ХЕРСОНСЬКІ ЕСЕЇ: ЖИТИ, ЩОБ ПЕРЕМАГАТИ»)

Світлана Климович

*кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри
української і слов'янської філології та журналістики,*

E-mail: sklymovych@ksu.ks.ua

Карина Ануфрієва

*магістрантка кафедри української і
слов'янської філології та журналістики,*

Херсонський державний університет

E-mail: artemenkokaria@gmail.com

Українська мова – ключовий маркер державності та нашої ідентичності, що зазнала безпосереднього впливу внаслідок повномасштабного російського вторгнення. Саме зараз надважливо усвідомлення людиною ролі, функцій та